

SIAR BÜLTEN

K A S I M 1 9 8 8

KAMUOYU VE KAMUOYU YOKLAMALARI

Prof. Dr. Nermin ABADAN-UNAT
Ankara Üniversitesi

Fransız devriminden önce Maliye Bakanlığını üstlenmiş olan NECKER Fransa'nın toplum yaşamında kendini duyurmakta olan güçlü bir eğilimi şöyle tanımlamıştır.. "Fransa'da kalbur üstü bütün şahısların huzuruna çıkmakla zorunlu oldukları bir mahkeme kurulmuştur. Bu mahkemenin adı kamuoyudur! Yüksek bir tahta kurulmuş gibi duran bu mahkeme, kimisine taçlar, kimisine ödüller dağıtıyor. Şöhretler yaratmak veya onları unutturmak onun elindedir.

1785'de söylenen bu sözlerden bu yana kamuoyu kavramı çeşitli siyaset adamları ile sosyal bilimciler tarafından ele alınarak, irdelenmiştir. Yirminci yüzyılın başlangıcından bu yana ise sadece inceleme konusu olmakla kalmamış, kamuoyu güvenilir yöntemlerle ölçülmeğe de başlanmıştır. İlk önceleri Amerika Birleşik Devletlerinde hızlı bir yayılma olanağına kavuşan kamuoyu yoklamaları ikinci dünya savaşının bitiminden bu yana Avrupa'nın kamu yaşamını etkiledikleri gibi 1980'den bu yana Türkiye'de de çok önemli bir rol oynamağa başlamışlardır.

Sandığa çağrılmak suretiyle vatandaşın oyuna başvuru her fırsatta başta basın olmak üzere çeşitli araştırma kurumları düne kadar siyasal eğilimleri ancak tahminle bilinen seçmenin profilini ortaya çıkarmak üzere yarışmaktadır. Siyaset sosyolojisinde sık sık kullanılan fikir iklimi, siyasal davranış, çapraz baskı, kararsız seçmen gibi kavramlar sokaktaki adamın da sözlüğüne girmeğe başlamıştır. Ayrıca kamuoyunun oluşturulmasında önemli bir görev yüklenen

iletişim uzmanı sayılan reklam ajansları da giderek ağırlıklarını duyurmağa başlamışlardır. Böylece kamuoyu yoklamaları günümüzde seçim kampanyasını yürütenlerle adayların vazgeçilmez bir bilgi kaynağı olduğu kadar gazete haberlerinin de ana öğelerinden bir haline gelmişlerdir. Gerçekten de kamuoyu yoklamaları, insanların ne yaptıklarını, neyi amaçladıklarını ve ne düşündüklerini temsili bir biçimde sunmakla sık sık toplum yaşamının bir kesitini somut olarak göz önüne sermektedirler.

Bununla beraber kamuoyu yoklamalarını, siyasal davranışı açıklayan tek gösterge olarak almak kuşkusuz çok yanlış olur. Bireylerin grup halindeki davranışı çoğu kez rasyonel yoldan vardıkları yargıları ve değerleri ile çelişmektedir. Sokak kalabalıklarında, mitinglerde yükselen sesler her zaman kamunun gerçek eğilimlerini yansıtmaz. Bu nedenle kitlesel gözlem yolu ile yapılan pek çok yorum, sonuçta isabetsiz olabilmektedir.

Kitle iletişim araçları, özellikle TV, bireysel eylemleri büyütme suretiyle onları kolektif bilinçdahlil etmektedir. Belli bir nedenle TV kamerası önünde gösteri yapan kişiler, daha geniş bir grubu temsil ettiklerini ve görüşlerinin olduğundan daha geniş bir yayınlığa sahip olduğu izlenimi verdiklerinin farkındadırlar. Esasen bu taktik media'yı kullananlar tarafından sık sık kullanılmaktadır. Halkla ilişkiler çalışması yapanların ana hedeflerinden biri olay yaratmak suretiyle belli bir konuda kamuoyunu duyarlı kılmaktır. O halde belli bir kalabalığın eylemi ne zaman doğrudan doğruya kamu oyunun bir ifadesi sayılabilir? Yasadışı edilen Dayanışma hareketini destekleyen Polonyalı işçilerin yada Tahran'da USA elçiliğinin önünde "Amerika'ya ölüm" sloganlarını atanların, yığınların gerçek duygularını yansıttıkları farzedilebilir. Fakat bunlar daha çok istisnai durumlardır. Futbol maçları genellikle siyasal toplantılardan daha büyük kalabalıklar çekmektedir. Kolektif davranışa konu olan olaylar ancak beklemedik türden olduğu zaman dikkati çekerler. (2)

Bireyler genellikle siyasal olmayan, çoğu defa önemsiz, günlük yaşama ilişkin birçok kanaat ve tutum sahibidirler. Bu tutum ve kanaatler insanların benimsedikleri değerleri yansıtmakta, onların toplumsal konumunu belirlemekte, onları diğerlerinden ayırt etmekte, aynı zamanda siyasal görüşlerine yön vermektedir.

Bilimsel araştırma yöntemleri ile yapılan kamuoyu yoklamaları öylesine büyük bir etkinliğe sahiptir ki bazı ülkeler seçim sonuçlarının manipulation'unu önlemek amacı ile kamuoyu yoklamaları ve seçim tahminlerinin

yayınlanmasını yasa yolu ile sınırlandırmış bulunmaktadır. Federal Almanya ve Fransa'da seçim gününden bir hafta önce, İspanya'da ise beş gün kala kamuoyu yoklama sonuçlarının yazılı ve elektronik basında yayınlanması yasaktır.

Kamuoyu tanımı üzerindeki tartışmalar günümüze dek süregelmektedir. Tartışmanın ana noktası şu soruda düğümlenmektedir: Kamuoyu bir toplumun bireyleri tarafından tartışmalı bir konuda benimsedikleri fikirlerin toplamı mıdır yoksa bu düşünceleri benimseyen bireylerden bağımsız bir varlığa sahip olan ve topluma egemen olan bir ruh hali yada heyecan mıdır? Birinci yaklaşım kamuoyunu bilimsel yöntemlerle saptayanların; ikincisi ise aynı olayı bir kolektif davranış örneği olarak incelemek isteyenlerin benimsedikleri bir görüştür.

Kamuoyu içeriği ve taşımakta olduğu ögeler üzerindeki tartışma devam ede dursun, şurası kesindir ki kamuoyunun özgürce saptanabilmesi aynı zamanda demokratik rejimin şaşmaz bir göstergesidir. Zira demokrasinin en esaslı unsurlarından biri kamuyu ilgilendiren tüm kararların alenî biçimde tartışılmasıdır. Demokrasi ile kamuoyu arasındaki bu kopmaz bağılık devlet iradesi ile halk iradesinin aynıyet ilkesine dayanmaktadır. Halkın iradesi devamlı olarak kamuoyunun etkisi altında kaldığı ölçüde, kanun koyucuya da bir bakıma yol göstermektedir. (3)

Türkiye'de önemi giderek anlaşılan kamuoyu yoklamalarının Türk demokrasisinin gelişim sürecinde yeni bir aşama gerçekleştirdiğine kuşku yoktur.

1) Nermin ABADAN, **Halk Efkârı Meffumu ve Tesir sahaları**

Ankara Ü.Siyasal Bilimler Fakültesi Yayını 50-32, Ankara, 1956, Sh. 8

2) Leo BOGART, **Polls and Public Opinion, Society**, Nov./Dec. 1985, Sh. 17

3) Nermin ABADAN, a.g.e., Sh. 114

SEYYAR SATICILAR İÇİN BİR DÜZEN GELİŞTİRME PROJESİ

Türkiye'nin en büyük ve kırsal kesimden en fazla göç almış kenti olan İstanbul, kozmopolit özelliklerinden ötürü çok farklı tüketim kalıplarını birarada barındırmaktadır.

Buna bağlı olarak, ülkemizde zaten oldukça yaygın olan seyyar satıcılık/işportacılık İstanbul'da daha da yoğun biçimde yaşanmaktadır.

SIAR, 1987 yılında, sosyo-ekonomik yaşamın artık vazgeçilmez bir parçası haline gelmiş işportacılar ve seyyar satıcıların, hem belli kurallar dahilinde iktisadi yaşam içindeki yerlerini alarak topluma kazandırılması hem de geliştirilecek düzen çerçevesinde gerek halk ve çevre sağlığı konularında gerekse diğer alanlarda tüketicinin korunması amacıyla geliştirilecek bir düzen için gerekli verilerin toplanmasına yönelik bir araştırmaya gerçekleştirdi.

Bu araştırma sonucu, İstanbul Büyükşehir Belediyesi ile bu tür bir projeye yönelik olarak yaklaşık yirmi yıl öncesine dayanan girişimleri bulunan İstanbul Ticaret Odası ortak bir çalışma yapmak için görüşmelere başladı.

Geniş kapsamlı araştırmada elde edilen bazı ilginç bulgular aşağıda verilmektedir:

- İstanbul'daki işportacı ve seyyar satıcıların %15'i ayrıca başka bir işte çalışmaktadır. Bunlar ağırlıklı olarak, çiftçi kamu kesiminde memur ve işçilerdir.

- Bölgesel köken incelendiğinde İstanbul doğumlu olanlar en kalabalık grubu oluşturmaktadır. Bunun dışında işportacılar arasında, Çorum, Malatya, Urfa, Bursa, Adıyaman, Kastamonu ve Tokatlılar diğer illerden gelenlere göre daha fazladır.

- İşportacı ve seyyar satıcıların çoğunluğu bu mesleğe, başka bir iş bulamadıkları için yöneldiklerini belirtmişlerdir.

İşportacı ve seyyar satıcıların yaklaşık yarısı gelecekte mesleklerinden hiçbir şey beklememekte, mesleklerinin geleceği olmadığını düşünmektedir.

SIAR'ın gerçekleştirdiği araştırma çerçevesinde seyyar satıcılık/işportacılığın ülkemizdeki geçmişine de değinilmiş. Prof. Haydar Kazgan bu konuda kaleme aldığı çalışma ile projeye katkıda bulunmuştur. Bu projede ayrıca Prof. Dr. Mesut Önen ve Prof. Dr. İlhami Karayalçın da görev almışlardır. Aşağıda Prof. Kazgan'ın çalışmasından yararlanılarak bazı bilgiler aktarılmaktadır.

Seyyar satıcılık/işportacılığın tarihi, Osmanlı İmparatorluğuna dayanmaktadır.

Kanuni Sultan Süleyman döneminden itibaren, bir lonca sistemi biçiminde görülen "gedik usulü" özellikle de İstanbul'da, kimi tüketim mallarındaki dağıtım sorunlarının önlenmesi amacıyla geliştirilmiş olup, kabaca şehre dışarıdan gelen malların semtlere, nüfusla orantılı biçimde dağılımını sağlamaktaydı. Bu sisteme bağlı olarak, her semtte esnaf, mal gruplarına göre ayrılmış, sayıları, işyerinde çalıştırdıkları kişi sayıları gibi çalışmalarına yönelik her tür bilgi belli bir kütüğe kaydedilmiş olarak çalışmaktaydı.

19.yüzyıldan itibaren, tekel eğilimi taşınması ve serbest ticareti engellemesi nedeniyle, gerek içeriden gerekse dışarıdan gelen baskılarla "gedik usulü" tartışma konusu olmuş ve Tanzimat sonrası çıkarılan bir dizi yasayla bu sisteme son verilmiştir. Bunun sonucu olarak serbest bırakılan gedik mallarının kirasını ödeyemeyen pek çok kişi seyyar esnaflığa başlamıştır.